

Угода про асоціацію: і шанс на успіх, і випробування на міцність

Лариса МАРИЦЕНКО

1 січня 2016 року Угода про асоціацію між Україною та Євросоюзом набере чинності. Половина цього документа присвячена створенню зони вільної торгівлі. Напередодні сумнозвісного Вільнюського саміту «Східного партнерства» (листопад 2013–го) в Україні ледь не щодня відбувалися «круглі столи», під час яких зважували плюси й мінуси цієї угоди. Бізнесмени, економісти й політики намагалися спрогнозувати наслідки відкриття українського та європейського ринків. Більшість мит буде скасована чи мінімізована. Й хоча на «чутливі» товари, приміром автомобілі, яким складно конкурувати з виробами західних автоконцернів, встановлять багаторічний перехідний період, під час котрого ввізні мита на таку ж європейську продукцію буде збережено, загалом це означає, що на український ринок придуть дешевші та якісніші товари з Європи. Чи витримає це вітчизняний бізнес; чи зможе при цьому ще й завойовувати сусідні ринки? – запитання, на які нині дуже складно дати відповідь. Утім, через війну на Донбасі, критичне становище в економіці й політичні інтриги дискусія з приводу готовності до ЗВТ із Євросоюзом майже припинилася. Отож грядуть якраз ті зміни, які стануть водночас і випробуванням, і шансом для вітчизняного бізнесу.

Економічна складова Угоди про асоціацію – це понад тисячу сторінок тексту. Розповісти про всі нюанси документа неможливо. Тому зосередимося на головних позиціях угоди, на яких акцентують увагу й економісти. Представництво ЄС в Україні спільно з Міністерством закордонних справ та Міністерством економічного розвитку і торгівлі видало інформаційний довідник «ЄС–Україна: поглиблена та всеохопна зона вільної торгівлі». Використовуючи його дані, а також матеріали Українського союзу промисловців і підприємців й низки аналітичних центрів, ми спробували конкретизувати, які саме плюси та мінуси обіцяє нам зона вільної торгівлі з ЄС.

Промисловість

Для промислових товарів лібералізація означатиме негайне скасування чинних увізних мит на більшість товарів. 82,6% мит знімає Україна, 91,8% – ЄС. Для решти обсягів встановлено перехідні періоди. Наприклад, спеціальний захисний механізм Україна застосовуватиме до легкових автомобілів, імпортованих із ЄС. З одного боку, це допоможе вітчизняним автовиробникам. З другого – якісних та дешевих європейських автівок доведеться чекати 10 років. Ще до парафування угоди з ЄС лобісти наших автоконцернів домоглися, щоб зниження мит були незначними. Встановлено й односторонні захисні бар'єри від надмірного імпорту європейських авто, нагадує генеральний директор Всеукраїнської асоціації автомобільних імпортерів та дилерів Олег Назаренко. «Угода складалася й парафувалася за уряду Азарова. Саме через цей уряд українські автовиробники пролобіювали, щоб перехідний період для імпортованих автомобілів становив 15 років», – пояснив фахівець. Отож протягом першого року після підписання угоди зберігатиметься 10-відсоткова митна ставка. А протягом наступних 9 років вона знижуватиметься на один відсотковий пункт. І лише через 10 років до ввезених із ЄС автомобілів може бути

застосована нульова ставка. При цьому автовиробники домоглися, аби протягом цього періоду існував ліміт на ввезення машин із Європи – не більш як 45 тисяч на рік. Цікавим видається ще один нюанс. Якщо цей ліміт імпорту іномарок із країн Європи якогось року буде перевищено, мито знову повернеться на позначку 10%. І це не потребуватиме узгодження з ЄС усі ці 10 років. Експерт наголошує: цей ліміт охоплює не виключно європейські марки автомобілів, а й корейські, японські, китайські, складені у країнах ЄС. Наприклад, *Suzuki*, яку складають в Угорщині, *KIA* словацького складання чи *Nissan* з Іспанії теж вважатимуться європейськими автомобілями.

Якщо говорити не про споживачів, а про вітчизняний бізнес, то найбільше постраждати в умовах ЗВТ може машинобудівна галузь. Утім, нинішні відносини з основним споживачем її продукції, країною-агресором, і так не дають нашим промисловцям жодних обнадійливих сигналів. Очевидно, співробітництво згортатиметься й провадитиметься імпортозаміщувальна політика. Водночас не є таємницею, що вітчизняна машинобудівна галузь вирізняється фізично та морально зношеними основними фондами, що робить її продукцію неконкурентоспроможною порівняно з європейською.

Сільське господарство

Для сільськогосподарської продукції мита буде скасовано на 35,2% тарифних ліній Україною та 83,1% – Євросоюзом. До решти товарів Україна запроваджує перехідні періоди тривалістю від 1 до 7 років, на 9,8% – часткову лібералізацію та на 3% – безмитні тарифні квоти. Це означає, що для особливо чутливих секторів поглиблена та всеохопна зона вільної торгівлі дає українським виробникам більше часу для адаптації до конкурентнішого середовища, водночас надаючи споживачам більший вибір продуктів за нижчими цінами.

Мінус у тому, що зростає конкуренція на внутрішньому ринку за рахунок зниження ввізного мита на сільськогосподарську продукцію. Тож господарствам доведеться шукати кошти на модернізацію. За попередніми оцінками, зробленими ще в період підготовки угоди до підписання, на це потрібно 4,5 мільярда євро.

Водночас агротовари становлять третину від усього українського експорту до Євросоюзу. Україна постачає до ЄС переважно зерно, насіння соняшнику, олію, корми для тварин та добрива. З ЄС надходять м'ясо,

кава, чай, спеції та готові продукти. Завдяки скасуванню мит ми щороку матимемо можливість експортувати на Захід на 11–12% більше сільськогосподарської продукції, аніж за відсутності лібералізації. Імпорт зростає на 1,5–2%, прогноують економісти. Нині Україна має дозволи на експорт курятини, риби, яєць та яєчних продуктів і взагалі не потребує дозволів на експорт продуктів рослинного походження (тобто українському виробникові не потрібні додаткові документи, окрім українських сертифікатів якості та супроводжувальних документів). Розпочато роботу щодо такої продукції, як свинина, яловичина, молочні вироби. Крім того, кожен український виробник може отримати персональний дозвіл на експорт своєї продукції до ЄС.

Контроль якості товарів

Угода зобов'язує Україну поступово досягати відповідності з технічними регламентами Євросоюзу та його системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду й дотримуватися принципів і практик, викладених у рішеннях та регламентах ЄС. Також необхідно наблизити вітчизняне законодавство щодо санітарних і фітосанітарних норм та утримання тварин до норм і стандартів ЄС. Для контролю створюють відповідний підкомітет, який стане майданчиком для розв'язання проблем у цій сфері.

Щоб пройти ці процедури, потрібні не лише нові закони, а й гроші на модернізацію. На відміну від наших західних сусідів (Угорщини, Польщі, Румунії, Словаччини), які зі статусом кандидата в члени ЄС отримали значні позики на технічне вдосконалення всіх секторів економіки, ми на такі «подарунки долі» поки що розраховувати не можемо. І хоча Євросоюз виділяє протягом 2014–2015 рр. значні суми, що вимірюються мільярдами євро (на саміті «Східного партнерства» в Ризі було оголошено загальну суму лише макрофінансової підтримки ЄС – 3,4 млрд. євро), більшість із них іде на стабілізацію фінансової системи й підтримку державного бюджету. Проекти модернізації конкретних підприємств лише починають реалізовуватися. Зокрема, однією з таких активно впроваджуваних європейськими структурами програм є програма Групи підтримки малого бізнесу Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). У її рамках Євросоюз пропонує підприємцям допомогу консультантів щодо проходження сертифікації, поліпшення бухгалтерського обліку, якості по-

слуг, впровадження енергоефективних рішень. Консультанти також можуть допомогти розробити бізнес-план чи стратегію маркетингової активності для просування в Європі товарів українських виробників. Утім, це лише перші кроки, які поки що не дали відчутного ефекту.

Підприємницька діяльність

На відміну від класичних зон вільної торгівлі ця передбачає свободу ведення підприємницької діяльності (а не просто комерційної присутності) у секторах з надання послуг. Такий підхід є безпрецедентним для Євросоюзу, підкреслюють у Брюсселі. ЗВТ передбачає також законодавче прийняття у сфері фінансових, телекомунікаційних, поштових, кур'єрських послуг та міжнародного судноплавства. Україна зобов'язується гармонізувати своє законодавство із законодавством ЄС у цих секторах. Там, де це буде зроблено, українські компанії отримають доступ до ринку ЄС, що є безпрецедентним рівнем інтеграції. Щоправда, право ведення підприємницької діяльності обмежене в низці секторів, визначених у так званому негативному списку.

Наприклад, у сфері зв'язку є поняття універсальних послуг – так званий базовий пакет, доступний у всіх населених пунктах. У ЄС це – надсилання листів вагою до 50 грамів. Через 3 роки після підписання угоди, якщо буде виконано всі умови, ліцензування у сфері поштових послуг, окрім універсальних, скасують. Українські компанії зможуть надавати поштові та кур'єрські послуги на території Євросоюзу. Приміром, обслуговуючи наших заробітчан.

Державні закупівлі

Українські постачальники та надавачі послуг матимуть повний доступ до європейських ринків державних закупівель, за винятком закупівель для армії. А постачальники та надавачі послуг із ЄС матимуть такий само доступ до українського ринку закупівель. Це ще один приклад безпрецедентної інтеграції до ринку ЄС держави, яка не є членом Європейського економічного простору.

Інтелектуальна власність

Усі географічні назви (в тому числі для сільськогосподарської продукції, вин та іншого алкоголю) матимуть високий рівень захисту. Для більшості назв України та ЄС це положення почне діяти вже на стадії тимчасового засто-

сування угоди. Деякі європейські географічні назви, які тривалий час використовуються українськими виробниками, будуть виведені з українського ринку протягом різних періодів часу: 10 років для шампанського, коньяку, мадейри, порто, хересу, шері, кальвадосу, граппи, португальського анісу, марсали, малаги та токаю; 7 років для пармезану, рокфору та фети.

Урегулювання спорів

Передбачений ЗВТ механізм урегулювання спорів ґрунтується на моделі Світової організації торгівлі, але зі спрощеною процедурою. Якщо консультації з того чи іншого приводу виявляться безуспішними, сторони звертатимуться по допомогу до третейської групи, яка складатиметься з трьох членів, обраних зі списку арбітрів. Третейська група надсилає своє рішення сторонам та Комітету з питань торгівлі протягом 120 днів (але не пізніше як за 150 днів) з дати її призначення. Така постанова є обов'язковою до виконання.

Третя сторона

Перераховуючи плюси й мінуси Угоди про асоціацію, не можна забувати про те, що маємо ще й активного її противника, який усіма силами намагається зупинити українсько-європейську інтеграцію. Це – Росія. Спочатку Кремль погрожував виставити додаткові бар'єри для українських експортерів. Функцію цербера в цій справі традиційно виконував «Росспоживнагляд», який ледь не щотижня забороняв продаж українських продуктів: сирів, картоплі, ковбас, солодоців тощо. Утім, з початком воєнної агресії Москва, не приховуючи, розпочала війну й з українським бізнесом, який, у свою чергу, почав переорієнтовуватися на інші ринки.

Сьогодні північний сусід намагається вилупити на імплементацію Угоди про асоціацію шляхом проведення тристоронніх консультацій Україна–Росія–Євросоюз, що були запроваджені після підписання угоди як компроміс. Спочатку в рамках цих консультацій РФ намагалася перенести дату набрання чинності угодою з 1 січня 2016 року на пізніший термін. Останні переговори групи у Брюсселі засвідчили, що ця позиція неприйнятна. «Головним результатом консультацій є розуміння, в тому числі й російською стороною, що, по-перше, до тексту угоди не вносимуть змін і, по-друге, не переноситимуть час повної імплементації зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Російська сторона не має заперечень проти цих двох фундаментальних поло-

жень», – заявив міністр закордонних справ України Павло Клімкін після перемовин у Брюсселі. Утім, звісно, Росія не відступить від своїх цілей і продовжуватиме гальмувати модернізаційні процеси в Україні.

Замість висновку

Зрозуміло, що реалізація такого документа – це дуже амбітна мета реформувати й модернізувати країну. Зміни не будуть безболісними,

адже не всі готові до реформ, які, окрім моральної складової, ще й потребують коштів. Але чи може Україна дозволити собі не змінюватися? У середині двотисячних автор цих рядків побувала в поїзді для журналістів на українсько-польському кордоні. Поруч із митницею нам показали так званий пункт фітосанітарного контролю. Його збудували й обладнали на гроші ЄС. Приміщення вразило новизною і... порожнечою. За словами чиновників, які там працю-

вали, на Захід Україна експортувала лише мед. Тільки цей продукт на той час пройшов відповідну сертифікацію. Працівники контролю дуже дивувалися, чому інші вітчизняні виробники навіть не намагалися бодай сертифікувати свою продукцію. Звісно, сьогодні ситуація змінилася, проте не кардинально. Утім, від того, чи готові бізнес та влада реально використати Угоду про асоціацію як план реформ, залежатиме, без перебільшення, майбутнє країни.

22

Єврокарпатська ініціатива

Михайло ДОВБЕНКО, народний депутат України, доктор економічних наук

Після перемоги Майдану в лютому 2014-го Україна повернулася на шлях інтеграції до європейського співтовариства і наразі крокує в цьому напрямі, керуючись орієнтирами, викладеними в Угоді про асоціацію з ЄС, Коаліційній угоді та інших стратегічних документах. Варто нагадати, що в Європейській хартії місцевого самоврядування, до якої Україна долучилася 1998 року, також закладено передумови для її інтенсивної співпраці з євроспільнотою.

Важливу складовою успішності такого руху є співробітництво між владними, бізнесовими, громадськими колами України та Євросоюзом чи окремими державами-членами ЄС як на загальнодержавному рівні, так і локально – на рівні окремих областей та населених пунктів.

В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС цей блок питань висвітлено в двадцять сьомій главі «Транскордонне та регіональне співробітництво», де визначено, що сторони підтримують та посилюють залучення місцевих і регіональних органів влади до транскордонного та регіонального співробітництва. Передбачено й організацію відповідних управлінських структур для поглиблення співробітництва шляхом створення сприятливої законодавчої бази, підтримки та нарощування потенціалу розвитку, а також забезпечення зміцнення транскордонних і регіональних економічних зв'язків та ділового партнерства.

Івано-Франківська область однією з перших почала реалізовувати положення зазначеного документа на практиці. За ініціативою керівництва області, кількох громадських активістів і народних депутатів України в межах пілотного проекту щодо взаємодії окремих регіонів (проект підтримав Президент України) на базі цієї області було розроблено програму «Єврокарпатська ініціатива». Її мета – налагодження тісніших економічних і соціальних зв'язків між ЄС та Україною на практичному регіональному прикладі Івано-Франківської області.

Для визначення загальних напрямів співробітництва та контролю

Народні депутати України Анатолій Матвієнко, Михайло Довбенко і голова Івано-Франківської ОДА Олег Гончарук (у центрі)

за імплементацією програми розпорядженням голови обласної державної адміністрації Олега Гончарука утворено Координаційну раду проекту, до складу якої увійшли представники регіональної влади, місцевого самоврядування, бізнесових кіл Франківщини, народні депутати від області та інші авторитетні представники громади Прикарпаття. Про зацікавленість у співпраці зарубіжних партнерів свідчить участь у Координаційній раді делегатів від Польщі, Угорщини, Словаччини, які долучилися до цієї ініціативи з готовністю поділитися найкращими європейськими практиками.

Реалізація програми – це реальні проекти та інвестиції. Щоб забезпечити таку результативність, 27 лютого цього року в Києві провели установчу

нараду Єврокарпатської ініціативи, в якій взяли участь члени Координаційної ради та запрошені експерти й дипломати. З-поміж них – посол ЄС в Україні Ян Томбінський, який цілковито підтримав започаткований проект, а в своєму виступі серед іншого зазначив: «В Європейському Союзі є значні обсяги вільних коштів для інвестування, але маємо зрозуміти, куди в Україні їх можна безпечно та ефективно вкласти».

Реалізуючи програму, команда проекту сформувала в складі Івано-Франківської обласної державної адміністрації групу з міжсекторальних зв'язків, яка в режимі 24/7 забезпечує супровід пропозицій та проектів, спрямованих на розвиток області; налагоджує взаємозв'язки між потенційними інвесторами та